

Д. Ю. ПАНІОТОВА (викладач)
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті окреслені основні задачі вищої технічної освіти в Україні у контексті компетентнісного підходу. Формування професійної компетентності дозволяє комплексно розглянути проблему якості підготовки спеціаліста в умовах інтегративного підходу.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, вища технічна освіта, майбутній інженер.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Зміна парадигми освіти з традиційної на інноваційну спонукає вищу школу до вдосконалення підготовки фахівця, формування його як професіонала, який не тільки добре володіє своєю професією, але легко орієнтується в її новітніх досягненнях. Сучасне суспільство потребує ерудованого фахівця, професійно компетентного, який вільно і критично мислить, готовий до дослідницької роботи, реалізації особистісного підходу щодо проектування стратегії власного професійного розвитку, здатний самоактуалізуватися в професійній діяльності.

У багатьох країнах підготовка кадрів зорієнтована на формування високого рівня компетентності, є найбільш поширеною і вивчається вітчизняними та зарубіжними вченими.

Мета статті полягає в обґрунтуванні використання ідеї компетентнісного підходу в умовах технічного університету.

Аналіз останніх досліджень показав, що різні підходи до професійної компетентності висвітлено в роботах В.І. Бондаря, Н.В. Грохольської, І.А. Зязюна, В.П. Косарева, А.В. Хуторського та інш.

Проблема формування компетентного фахівця знаходить своє відображення у таких українських науковців, як Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, Л.І. Парашенко, О.І. Пометун, С.А. Раков, О.Я. Савченко, а також російських: В.А. Адольфа, Є.В. Бондаревської, В.Н. Веденського, І.А. Зимньої, І.Ф. Ісаєва, Н.В. Кузьміної, А.К. Маркової, Н.Н. Нацаренус, А.В. Хуторського та інш.

Компетентнісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження Н. Бібік, Н. Дворнікової, О. Локшиної, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, С. Трубачевої, Н. Фоменко та ін.

Виклад основного матеріалу. Ідеї модернізації освіти на компетентнісних засадах висловлювали: Н. Бібік, Т. Браже, Л. Ващенко, Д. Ельконін, Е. Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, О. Локшина, А. Маркова, Н. Нічкало, О. Овчарук, О. Пометун, Дж. Равен, С. Трішина, О. Савченко, О. Сухомлинська, А. Хуторської, С. Шишов та інші. Авторські концепції розвитку пізнавальної самостійності студента вищої школи пропонують сучасні вчені: В. Буряк, О. Малихін, І. Лернер, О. Савченко та ін. Цілі та завдання наукових досліджень спрямовано на визначення умов, критеріїв професійної компетентності майбутніх спеціалістів, розробку шляхів її вдосконалення [4].

Аналіз досвіду освітніх систем України, багатьох країн Європи і світу показує, що одним із шляхів оновлення змісту освіти і навчальних технологій, їх узгодження із сучасними потребами, інтеграцією у світовий освітній простір є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід, яка обумовлює необхідність створення ефективних механізмів його впровадження. Уявлення про вихідну позицію компетентнісного підходу та його методологічну основу ґрунтувалося на дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених 90-х років ХХ століття. Аналіз цих досліджень свідчить про відсутність єдиного тлумачення поняття «компетентнісний підхід», загальноприйнятих визначень основних конструктів: компетенція, ключова кваліфікація, базові навички, компетентність [8, с.11].

Дослідження показало, що компетентнісний підхід включає сукупність відповідних принципів, теоретичних положень і способів діяльності: йдеться про оновлення професійної освіти на компетентнісній основі шляхом посилення її практичної спрямованості при збереженні фундаментальності навчання. Вчені стверджують, що компетентнісний підхід дає відповіді на запити виробничої сфери; позначається на оновленні змісту освіти, що є відповіддю на соціально-

економічну реальність, що змінюється; є узагальненою умовою здатності людини ефективно діяти за межами навчальних сюжетів і навчальних ситуацій. Компетентність є радикальним засобом модернізації; характеризується можливістю перенесення здатності ефективно діяти в умовах, що відрізняються від тих, за яких вона виникла; визначається як «готовність фахівця включитися в певну діяльність»; атрибут підготовки до майбутньої професійної діяльності [8, с.12].

Аналіз досліджень показав, що концептуальні ідеї компетентнісного підходу, позиції якого зміцнюються в сучасній освіті, формуються як компетентнісно-орієнтована освіта, спрямована на комплексне засвоєння знань і способів практичної діяльності, що забезпечують успішне функціонування людини у ключових сферах життєдіяльності з користю як для власних, так і державних інтересів. Основною ідеєю зазначеного підходу є компетентність – ключове поняття, що поєднує в собі інтелектуальні навички, в основу формування яких покладено ідеологію інтерпретації змісту освіти, сформованої за результатами, що передбачають оволодіння низкою умінь і професійних знань зі сфери культури і діяльності. Базовим, визначальним концептом компетентнісного підходу є поняття «ключові компетенції». Виділені константні групи компетенцій, не оволодівши якими людина не може успішно жити і діяти у сучасному суспільстві у соціально-громадянській, соціально-індивідуальній, інформаційній, професійно-трудовій сфері та сфері соціальної комунікації [8, с.11-12].

С.Г Літвинова стверджує, що під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містить знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [3].

На думку О. Нікуліної, під компетентнісним підходом розуміється цільова орієнтація освіти, спрямованість освіти на формування в особистості ключових і предметних компетентностей.

Компетентність розглядається як особистісне надбання практичного досвіду, інтегрований результат освіти [6].

Слід зауважити, що багато ідей компетентнісного підходу з'явилися в результаті вивчення сучасного ринку праці. Вимоги працедавців нині формулюються не стільки у форматі звань випускників, скільки в термінах "способів діяльності". Крім того, вони звертають увагу на такі результати освіти, як готовність до командної роботи, до безперервної самоосвіти, здатність вирішувати всілякі проблеми, діяти як в типових, так і нестандартних ситуаціях.

Таким чином, компетентнісний підхід – це спроба привести освіту, у тому числі і вищу професійну освіту, у відповідність з потребами ринку праці. З цим підходом зв'язують ідеї відкритого замовлення на зміст освіти з боку ринку праці і потенційних працедавців.

Компетентнісний підхід втілює сьогодні інноваційний процес в освіті, відповідає прийнятою в більшості розвинених країн загальної концепції освітнього стандарту і прямо пов'язаний з переходом на систему компетентностей в конструюванні змісту освіти і систем контролю його якості.

Компетентнісний підхід покликаний вирішити ряд таких проблем в освітньому процесі, які досі залишаються невирішеними у рамках існуючих освітніх технологій. Завдання освіти – актуалізувати у студентів попит на освіту і забезпечити високу якість підготовки фахівців в системі професійної освіти, що розвивається. Компетентнісний підхід має такі можливості.

Широке поширення цього поняття в освіті пояснюється бажанням підкреслити використання прогресивних інноваційних технологій і найкращих методів навчання [7].

Аналіз вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних досліджень у галузі розробки проблеми компетентності дозволив дійти висновку, що компетентнісний підхід ґрунтується на двох базових поняттях: компетенція та компетентність. Понятійний апарат, що характеризує сенс компетентнісного підходу в освіті, трактується залежно від співвідношення цих понять. Серед науковців немає єдиної думки щодо трактування значення цих термінів (деякі вчені використовують поняття «компетенція» і «компетентність» як синоніми, але нині більшість дослідників чітко їх розрізняють). Проте вчені, що досліджували суть компетентності та компетенції, вказують на їх багатоаспектний та системний характер [4, с.63].

Основою для фактичного впровадження компетентнісного підходу в освітню практику є визначення компетенцій, володіння якими б забезпечило компетентність випускника в різних сферах життя, а також установа певної ієрархії ключових компетенцій. Це призвело до введення нового поняття – освітньої компетенції [2].

Поняття «освітня компетенція» було введено в педагогічну науку А. Хуторським і

визначається як «вимога до освітньої підготовки, виражена сукупністю взаємопов'язаних значущих орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, потрібних для здійснення особистісно- і соціально значущої продуктивної діяльності». Освітні компетенції, на думку А. Хуторського, належать не до всіх видів діяльності, в яких бере участь людина, а лише до тих, які включені до складу загальноосвітніх областей і навчальних предметів. Такі компетенції віддзеркалюють предметно-діяльнісну складову загальної освіти і покликані забезпечити комплексне досягнення його цілей [2, с.135].

Систему компетенцій в освіті складають такі: ключові, загальнопредметні, предметні. Ключові компетенції забезпечують нормальну життєдіяльність людини в соціумі, мають надпредметний характер, конкретизуються на рівні освітніх галузей і навчальних предметів для кожного ступеня навчання [1].

До загальнопредметних компетенцій належать ті, які формуються в учнів упродовж засвоєння в навчальному закладі змісту тієї чи іншої освітньої галузі (протягом усього терміну навчання), та вміння застосовувати їх на практиці в рамках культурно доцільної діяльності для розв'язування індивідуальних і соціальних проблем, а предметні компетенції розглядаються як складова загальнопредметних компетенцій, що стосується конкретного предмета.

Ключова компетенція визначається як готовність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми. Компетенції належать до ключових, якщо їх опанування дозволяє розв'язувати різні проблеми в повсякденній, професійній або соціальній сферах. Їх потрібно опанувати для досягнення важливих цілей і розв'язання завдань, що виникають у різних ситуаціях.

Ключові освітні компетенції – це передусім замовлення суспільства щодо підготовки його громадян, а тому їх перелік визначається узгодженою позицією соціуму в певній країні або регіоні. Однак ця обставина не звільняє від потреби визначити цей список, причому визначити на достатньо тривалій термін, визначити як легітимний документ державного рангу і визначити за можливістю на підставі чіткої логічної основи [1, с. 172-173].

О. Ніколаєв аналізує компетентність та компетенцію у сучасній педагогіці як педагогічні категорії. Дослідник визначає ключові компетентності, які становлять основний набір найзагальніших понять, які слід деталізувати в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та відношень за навчальними галузями й життєвими сферами школярів [5, с. 412]. О. Ніколаєв узагальнює дискусії навколо поняття ключових компетентностей, наводить приблизний їх перелік, визначений представниками педагогічної спільноти зарубіжних країн.

Висновки. Таким чином, аналіз понятійно-термінологічної бази компетентнісного підходу дозволяє нам висловлювати ряд вихідних постулатів, спираючись на які ми викладаємо свій підхід, своє бачення сутності компетентнісного підходу в освіті. Сьогодні українське суспільство характеризується стрімкими змінами в усіх сферах життя і потребує людей, які вміють адаптуватися до змінних життєвих ситуацій, самостійно набувати потрібні знання, уміло застосовувати їх на практиці для розв'язання різноманітних проблем. Відповідно до вимог суспільства сучасна українська вища технічна школа повинна не просто дати студентам той чи інший обсяг знань і умінь, але й сформувати таку людину, яка здатна критично мислити, ухвалювати рішення, виробляти свою позицію в житті, власний світогляд, вміти адаптуватись до умов життя, змінюючи його на краще. Досягти таких результатів у навчанні можна через упровадження компетентнісного підходу, що розглядається як один із напрямків модернізації освіти і такий, що передбачає високу готовність випускників школи до успішної діяльності в різних сферах завдяки сформованості в них системи ключових компетентностей.

Список використаної літератури

1. Бургун І.В. Понятійно-термінологічна база компетентнісного підходу: освітні компетенції та їх ієрархія / І.В. Бургун // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – К., 2010. – С. 171-176.
2. Краевский В.В. Основы обучения. Дидактика и методика: [учеб. пособие для высш.учеб.заведений] / В.В. Краевский, А.В. Хуторской. – М.: Изд. центр «Академия», 2007. – 352 с.
3. Литвинова С.Г. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності (ІКК) вчителів-предметників / С.Г. Литвинова. – К., 2008. – 142 с.
4. Микитюк І. Сутність професійної компетентності в аспекті компетентнісного підходу в освіті / І. Микитюк. – Кривий Ріг, 2010. – С. 62-66.
5. Ніколаєв О.М. Компетентність та компетенція у сучасній педагогіці як педагогічні категорії

/ О.М. Ніколаєв // Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. К-ПНУ ім. Ів.Огієнка; Ін-т псих. ім. Г.С.Костюка НАПН України. – 2012. – Вип.15. – С. 410-419. – С.411.

6. Нікуліна О.Д. Компетентнісний підхід до навчання молодших школярів математики як складова професійної підготовки вчителя / О.Д. Нікуліна // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – 2011. – №4(215). – С. 142-147. – С. 143.

7. Посторонко А. Компетентносний підхід до підготовки інженерів-технологів хімічного профілю / А. Посторонко // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2010. – Вип. ЛІІІ, Ч. ІІ. – С. 40-47. – С. 42.

8. Тархан Л.З. Теоретичні і методичні основи формування дидактичної компетентності майбутніх інженерів-педагогів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.З. Тархан. – К., 2008. – 40 с. – С. 2.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2013

Д. Ю. Паниотова

ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет»

Компетентностный подход как основа модернизации высшего технического образования

В статье очерчены основные задачи высшего технического образования в Украине в контексте компетентностного подхода. Формирование профессиональной компетентности позволяет комплексно рассматривать проблему качества подготовки специалиста в условиях интегративного подхода.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, высшее техническое образование, будущий инженер.

D. Paniotova

Donetsk National Technical University

Competence Approach as the Basis of Higher Technical Education Modernization

In the article the main tasks of higher technical education in Ukraine in the context of the competence approach are outlined. Professional competence formation completely allows investigating the question of specialist training quality. It is considered to be a future specialist's integral characteristics. There is a paradigm change from traditional to innovative approach in the sphere of higher technical education. As a result of this process, the graduates of higher establishments must not only be aware of their professions, but have also a good command of the latest scientific achievements connected with their speciality. Modern society demands professionally competent specialists with critical thinking, readiness for research work, self-realization in their professional activity.

The analysis of higher educational system experience in Ukraine and in the majority of the European countries shows that one of the ways of higher technical education system modernization and teaching technologies innovation lies in their integration into the world educational space, orientation for the competence approach. This process requires its effective implementation into real teaching conditions. The competence approach includes a combination of corresponding principles, theoretical statements and activity ways.

The scientists state that the competence approach gives the answers for the production spheres and social reality that is rather changeable nowadays.

Key words: competence approach, competence, higher technical education, future engineer.